

Paris Yeni Kaledoniyanın təbii sərvətlərini istismar edir

Fransanın müstəmləkəçilik siyasəti nəticəsində öz ölkələrində, əzəli torpaqlarında azadlıqlarını itirmiş, əsir vəziyyətinə düşmüş yerli xalqlar artıq müstəqil olmaq üçün mübarizəyə qalxmışdılar. Onlar həmçinin uzun illərdir ki, fransızlar tərəfindən talanan, daşınıb aparılan təbii sərvətlərinə indi özləri sahiblənməkdə qərarlıdırlar. Sakit okeanda yerləşən və Fransanın nəzarəti altında olan Yeni Kaledoniyada da yerli xalq cana doymadığı rəsmi Parisin müstəmləkəçilik siyasətindən sadəcə fərqlənir. Kanak xalqı ayağa qalxaraq öz etiraz səsini keçirdiyi aksiyalarla dünyaya çatdırmağa çalışır.

Kanaklar etiraz aksiyalarında yalnız Fransanın müstəmləkəçilik siyasətindən narazılıqlarını ifadə etmirlər. Eyni zamanda öz hüquqlarının müdafiəsi, özünüidarəetmə və təbii sərvətlərin fransız şirkətləri ilə birlikdə beynəlxalq korporasiyalar tərəfindən istismarına son qoyulması tələblərini qəti şəkildə irəli sürüblər. Təəssüf ki, onların haqlı tələbləri Fransanın əsrlərdir ki, davam edən müstəmləkəçilik siyasətini sürdürməkdə ısrarlı olan Emmanuel Makron hakimiyyəti tərəfindən kəskin tədbirlərlə qarşılıb. Bununla da dünyaya özünü demokratik dövlət kimi tanıtmaya söy göstərən, ədalətdən, haqdan dem vuran Fransa sözləri ilə əməllərinin nə qədər fərqli, ziddiyyətli olduğunu bir daha təsdiqləyib. Belə ki, rəsmi Parisin kanakların etirazlarına cavab olaraq Yeni Kaledoniyaya qoşun göndərməsi vəziyyətin daha da kəskinləşməsinə səbəb olub. Yüzlərlə etirazçı həbsə atılıb, toqquşmalarda ölənlər və xəsarət alanlar olub. Bütün nümayiş və aksiyalar, həmçinin sosial şəbəkələr qadağan olunaraq bağlanılıb. Adaya jurnalistlərin girişi məhdudlaşdırılıb.

Müstəmləkə caynağını 16 min kilometr aralıda, Sakit okeanda yerləşən Yeni Kaledoniyaya da uzatmış və çəkmək niyyətində olmadığını göstərən Fransanın bu cür özbaşınalıqları, insani dəyərləri və beynəlxalq hüquq heçə sayması dünyanın əksər ölkələri tərəfindən pislənir. Beynəlxalq ictimaiyyət, bir sıra insan hüquq-

ları təşkilatları və dünyanın ən nüfuzlu kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən Fransanın müstəmləkəçilik siyasəti tənqid edilir. Onlar rəsmi Parisi mənfur siyasətinə son qoymamaqda, müstəmləkə asılılığından xilas olmaq istəyən yerli xalqların haqlı tələblərini yerinə yetirmək əvəzinə, onları öz doğma ölkələrinin vətəndaşı olmaq hüquqlarından məhrum etməkdə, əzab-əziyyət içərisində yaşamağa məhkum etməkdə günahlandırılırlar.

Ucaltdıqları etiraz səslərini bütün dünyanın eşitməsini arzulayan kanakların Fransa hökumətinin zülmələrinə məruz qalmalarının əsas səbəbi onların vətəninin - Yeni Kaledoniyanın təbii sərvətlərlə zəngin olmasıdır. Özünəməxsus mədəniyyəti, adət-ənənələri olan bu xalq uzun illərdir ki, Fransanın müstəmləkə hakimiyyətinin əsarətində qalıblar. 1980-ci illərdən başlayaraq rəsmi Paris böyük imkanlar yaradıb ki, fransızlar adaya köçüb, orada yaşasınlar. Bu məqsədlə Fransa hökuməti tərəfindən Yeni Kaledoniyada fransızlar vergilərdən azad olunub. Onlara biznes fəaliyyəti göstərmələri üçün hər cür şərait yaradılıb. Rəsmi Parisin bu addımları 2023-cü ildə fransızların sayının yerli əhaliyə nisbətə 60 faiz təşkil etməsi ilə nəticələnilib. Qalan 40 faiz yerli xalqdan ibarətdir. Ancaq onların doğma vətənlərində sayca bu qədər azaldılması ilə də rəsmi Paris kifayətlənməyib. Yeni Kaledoniyada yerli xalq işsizlik probleminin mənəşsinə salınıb, ağır sosial

vəziyyətdə yaşamaq məcburiyyətində qalıb. Çünki Yeni Kaledoniyada münbit torpaqlar, şirkətlər, faydalı qazıntılar, daşınmaz əmlak, bir sözlə, milli sərvətlərin 80 faizi fransızlara məxsusdur.

Yeni Kaledoniya Fransanın müstəmləkəçilik siyasəti nəticəsində iğtişaşlar məkanına çevrilib. Bu səbəbdən Cənubi Koreya vətəndaşlarını oradan təxliyə etməyə başladı. Cənubi Koreyanın Xarici İşlər Nazirliyi açıqladı ki, yaranmış gərgin vəziyyət fonunda təhlükəsizlik məsələləri səbəbindən 6 koreyalı təxliyə edilib. Onlar hava nəqliyyatı ilə Yeni Kaledoniyadan çıxarılıb. Nazirlik Yeni Kaledoniyadakı digər koreyalıların təhlükəsizliyi üçün lazımı addımlar atılacağını bildirib.

İğtişaşların hökm sürdüyü Yeni Kaledoniyadan Çin də 18 vətəndaşını təxliyə edib. Bu barədə Çinin Xarici İşlər Nazirliyi açıqlama yayıb. Nazirlik iğtişaşlar başlayandan Fransadakı Çin səfirliyi tərəfindən vətəndaşlarının təhlükəsizliyini diqqətdə saxlayıb. Bundan başqa, ölkənin Avstraliya, Yeni Zelandiya və Sinqapurdakı səfirliklərinə Çin vətəndaşlarının təxliyəsinə təşkil etmək barədə təlimat verilib. Nəticədə, çarter uçuşla 18 Çin vətəndaşı Yeni Kaledoniyadan təxliyə olunub.

Həmçinin Yeni Zelandiya Hərbi Hava Qüvvələrinə məxsus təyyarələr 300-dən çox insanı Yeni Kaledoniyadan təxliyə edib. Yeni Zelandiyanın xarici işlər naziri Uinston Piteris repatriasiya reyslərindəki sənişinlər arasında əcnəbilərin də olduğunu açıqlayıb. O, Yeni Zelandiya Hərbi Hava Qüvvələrinin yeddi reysinin Numea şəhərindən Oklendə 225 Yeni Zelandiya vətəndaşını və 145 əcnəbini daşdığını bildirib: "Fransa və Yeni Kaledoniya hakimiyyət orqanları icazə verən kimi biz vətəndaşlarımız və kömək istəyən xarici vətəndaşlar üçün (evakuasiya) uçuşlar təşkil etdik". Yeni Zelandiyanın xarici işlər naziri, həmçinin evinə qayıtmaq istəyən Yeni Kaledoniya sakinlərinin eyni reyslərlə Numeaya göndərildiyini də qeyd edib.

Məlum olduğu kimi, Fransa hakimiyyəti Yeni Kaledoniyada iğtişaşlar səbəbindən mayın 15-də tətbiq olunan fəvqəladə vəziyyəti ləğv etməyə qərar verdi. Bu barədə Fransanın Sakit okeandakı dənizsəfəri ərazisinin ali komissarlığının ofisi tərəfindən dərc olunmuş bəyanatda bildirildi. Bununla belə, hüquq-mühafizə orqanları yüksək hazırlıq vəziyyətində qalmağa davam edəcək. Hakimiyyət axşam və gecə saatlarında qüvvə-

də olan komendant saatını hələlik ləğv etmək niyyətində deyil. Ali komissarlığın məlumatında nəzərə çatdırıldı ki, iğtişaşların yatırılması zamanı 460-dan çox insan saxlanılıb: "Yeddi nəfər, o cümlədən iki jandarm həlak olub, hüquq-mühafizə orqanlarının 122 əməkdaşı yaralanıb".

Məlumdur ki, Fransanın müstəmləkə siyasətinə etiraz edərək öz hüquqları uğrunda mübarizəyə qalxan yalnız kanaklar deyil. Son illər Fransanın dənizsəfəri əraziləri hesab edilən ölkələrdə rəsmi Parisə qarşı etiraz dalğaları yüksəlməkdədir. Həmin ölkələrin yerli xalqları artıq Fransanın müstəmləkə zəncirlərini qıraraq əzab-əziyyətlərdən, məhrumiyətlərdən qurtulmaq, dövlət müstəqilliklərinə nail olmaq, öz müqəddəratlarını özləri müəyyənləşdirmək istəyirlər. Bu məqsədlə başladıkları mübarizəni qətiyyətlə davam etdirirlər.

Fransadan təqribən 17 min kilometr uzaqda - Sakit okeanın cənubundakı 5 arxipelaqdan ibarət Fransız Polineziyasında da yerli xalq məruz qaldığı Fransanın müstəmləkəçiliyindən xilas olmaq, müstəqillik qazanmaq arzusundadır.

Müstəmləkə quruluşu burada Fransa-Taiti müharibəsindən (1844-1847) sonra tətbiq olun-

mağa başlayıb. 1843-cü ildə qurulmuş Fransız protektoratını Taiti kraliçası IV Pomare qəbul etməyə məcbur olub. Taiti Krallığı 1880-ci ildə kral V Pomare ilə razılaşmaya əsasən Fransaya verilib. İmzalanmış qanuna görə, krallığın bütün subyektlərinə Fransa vətəndaşlığı verildi. Fransanın işğalına məruz qalan Taiti Krallığı 1881-ci ildən Okeaniyanın fransız əraziləri (EFO), 1957-ci ildən isə Fransız Polineziyası adlandırılıb.

Yalnız 1946-cı ildə Polineziyanın yerli əhalisi səsvermə hüququnu əldə edib. 1957-ci ildə ilk yerli hökumətini qurub. Ancaq 1977-ci ilədək Polineziya məktəblərində yerli dillər tədris edilməyib. Bura bəzi epidemik xəstəliklərin yayıldığı ərazi kimi tanınır. Fransa burada 1966-1996-cı illərdə 200-ə yaxın nüvə sınağı aparıb. Təqribən 170 min nəfər nüvə sınaqlarının qurbanı olub. Fransa hökuməti yerli əhalinin hələ də şüalanmaya məruz qalan şəxslər üçün kompensasiya tələbinə əməl etməyib. Lakin Polineziya əhalisinin nüvə sınaqlarından əziyyət çəkdiyini 1998-ci ildə Fransanın Müdafiə Nazirliyi tərəfindən rəsmən etiraf olunub. Paris buna görə 2010-cu ildə təzminat ödəməyə başlayıb. Təəssüf ki, həmin təzminatdan yararlananların əksəriyyəti əsasən fransızlar olub.

Hələ 1946-cı ildə Polineziya BMT-nin dekolonizasiya ediləməli olan ərazilər siyahısına salınıb. Lakin Fransanın təzyiqli nəticəsində 1947-ci ildə siyahıdan çıxarılıb.

Bu gün rəsmi Parisi narahat edən məqamlardan biri də budur ki, müstəmləkəsi altındakı digər ərazilərdən fərqli olaraq Polineziyada yerli əhalinin assimilyasiyasına nail ola bilməyiblər.

*Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"*